

JULES VERNE: ENTRE LA CREATIVITAT I LA MALALTIA. UN RETRAT DE LA SEVA SALUT I LA RELACIÓ AMB ELS METGES

BERNAT LÓPEZ, Pasqual

 <https://orcid.org/0009-0005-7180-7754>

Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica. Barcelona (Barcelonès). pasqual.bernat@hotmail.com

Rebut: 25 de juny de 2024

Acceptat: 5 de setembre de 2024

PARAULES CLAU:

- *Jules Verne*
- *Literatura i medicina*
- *Estudi epistolar*
- *Patografia*
- *Segle XIX*

PALABRAS CLAVE:

- *Jules Verne*
- *Literatura y medicina*
- *Estudio epistolar*
- *Patografía*
- *Siglo XIX*

KEYWORDS:

- *Jules Verne*
- *Literature and medicine*
- *Epistolary study*
- *Pathography*
- *19th century*

RESUM: En aquest article s'aborda l'estat de salut de Jules Verne al llarg de la seva vida. Mitjançant l'anàlisi de la seva correspondència, es construeix un historial clínic hipotètic que revela les principals afeccions que va experimentar i com van influir en la seva vida. A més, s'examina l'opinió de l'escriptor sobre la professió mèdica, notablement diferent de la percepció social predominant durant el seu temps.

JULES VERNE: ENTRE LA CREATIVIDAD Y LA ENFERMEDAD. UN RETRATO DE SU SALUD Y LA RELACIÓN CON LOS MÉDICOS.

RESUMEN: En este artículo se aborda el estado de salud de Jules Verne a lo largo de su vida. A través del análisis de su correspondencia, se construye un historial clínico hipotético que revela las principales afecciones que experimentó y cómo influyeron en su vida. Además, se examina la opinión del escritor sobre la profesión médica, notablemente diferente de la percepción social predominante en su época.

JULES VERNE: BETWEEN CREATIVITY AND ILLNESS. A PORTRAIT OF HIS HEALTH AND RELATIONSHIP WITH DOCTORS. ABSTRACT:

This article considers the state of Jules Verne's health throughout his life. Through the analysis of his correspondence, a hypothetical medical history is constructed, revealing the main ailments he experienced and how they influenced his life. Additionally, the author's opinion on the medical profession is examined, which was notably different from the prevailing social perception during his time.

CITACIÓ DE L'ARTICLE: BERNAT LÓPEZ, Pasqual. "Jules Verne: entre la creativitat i la malaltia. Un retrat de la seva salut i la relació amb els metges". A: *Gimbernat* [Barcelona], 2025; 83: 29-54. <https://doi.org/10.1344/gimbernat2025.83.2>

Aquest document està subjecte a una llicència Creative Commons 

© Pasqual Bernat López, 2025

DOI: 10.1344/gimbernat2025.83.2

INTRODUCCIÓ

El segle XIX va ser una època rica en importants descobertes mèdiques. Entre 1806 i 1895, destaquen avenços com el progrés de l'anestèsia gràcies al cloroform, l'alleujament del dolor amb la morfina, aïllada de l'opi, el mecanisme de la funció glicogènica del fetge, el descobriment del bacil de la tuberculosi, la vacunació contra la ràbia, la introducció de l'antisèpsia en cirurgia, l'ús de l'estetoscopi, la creació de l'oftalmoscopi i el descobriment dels raigs X, entre d'altres. Durant aquesta època es va experimentar un notable progrés en la concepció de les malalties infeccioses, una de les principals causes de malaltia i mort, en desmentir-se la teoria de la generació espontània i demostrar-ne la causa microbiana. L'auge de la química va impulsar el coneixement fisiològic de la malaltia i va incrementar l'eficàcia de la cirurgia i dels medicaments.

Jules Verne, sempre tan ben informat sobre el progrés científic i tècnic del seu temps, sens dubte va parar gran atenció envers aquests descobriments. No obstant això, és curiós constatar que, mentre l'autor s'estén en explicacions prolixes sobre les bases tècniques o científiques de les trames dels seus relats, com els càlculs d'òrbites o recorreguts de meridians, recurrent fins i tot a veritables especialistes en matemàtiques, física, química, etc., va passar lleugerament pel damunt de temes mèdics, sense detenir-s'hi gaire.¹ Sabem que no li agradaven gaire els metges i que, probablement, no va veure en la medicina del seu temps la ciència i el cartesianisme necessaris per teixir les trames de les seves novel·les. Tot i això, la medicina no és absent en la seva obra; encara que no és l'element científic principal, les al·lusions a temes mèdics hi són freqüents i, a vegades, significatives. Hi ha diversos personatges metges i referències a malalties i remeis per a la seva cura, que apareixen en gairebé totes les seves obres.

L'objectiu d'aquest article és analitzar l'estat de salut de Jules Verne al llarg de la seva vida i com aquest estat de salut va condicionar la seva visió de la professió mèdica. Començarem analitzant la pròpia experiència de l'autor amb la malaltia. Continuarem amb la caracterització dels principals personatges metges i, finalment, farem un repàs del pensament que tenia Verne sobre els metges. És previst, en un article posterior, examinar com l'autor francès va tractar les malalties i els temes mèdics en la seva extensa obra.

LA SALUT DE JULES VERNE

S'ha escrit abundantment sobre la vida i l'obra de Jules Verne, de qui s'han abordat aspectes diversos de la seva persona, com la vida privada, professional, familiar i sentimental. No obstant això, s'ha parat poca atenció a la seva salut i les malalties que va patir, incloent-hi les causes de la seva mort.

En aquest sentit, com en altres àmbits de la seva vida, molts dels estudiosos *vernians* han reproduït una vegada i una altra afirmacions i convencions citades pels seus primers biògrafs (com la seva neboda neta Marguerite Allotte de la Fuÿe, creadora de diversos tòpics sobre Verne i la seva obra),² amb un fonament relativament escàs o nul. Fins i tot alguns dels estudiosos més ben documentats com Olivier Dumas, metge de professió, han abordat el tema de la salut de l'escriptor d'una manera superficial.³

Malgrat això, podem trobar informació contrastada sobre aquest aspecte en la seva correspondència amb la família⁴ i els editors,⁵ com també per mitjà de testimonis de contemporanis i d'entrevistes que va concedir a diversos mitjans de comunicació.⁶ A través d'aquestes fonts, sorgeixen detalls sobre les afeccions que va patir, les quals van tenir un impacte significatiu en diversos moments del seu recorregut vital.⁷

La primera referència sobre Jules Verne i la malaltia la trobem el 30 de maig de 1840, quan escriu al seu pare, a l'edat de dotze anys:

“He sabut amb molt de pesar que estaves malalt i que estaves obligat a estar al llit. Com que no estàs acostumat a estar malalt, penso i desitjo que no sigui res. La mare ens diu que t'havien posat sangoneres i que potser es veuran obligats a tornar-te-les a posar, la qual cosa m'afligeix molt”.⁸

Aquest gest de preocupació per la salut del pare es reflectirà en la seva pròpia persona i estarà present de manera constant al llarg de la seva vida.

Així, ben aviat, en arribar a París per iniciar els estudis de dret l'any 1848, és ell mateix qui per primera vegada coneix la malaltia, especialment els problemes intestinals que finalment patirà durant tota la seva vida i que li causaran grans preocupacions durant els anys de solitud a París. Aquests problemes de salut es van agreujar pel temor al còlera, que era endèmic i li feia molta por. En aquest sentit, escrivia a la mare, en una carta de 27 de novembre de 1848:

“Pel que fa al pla físic, estimada mare, m’assemblo molt a tu. Els intestins em fan patir molt, menjo molt poc. Són els aliments de qualitat inferior? No ho sé. Tot i així, he tingut molt de compte de no beure aigua del Sena pura, sempre he tingut cura de neutralitzar el principi perjudicial amb algun tipus de barreja”.⁹

En una altra carta, aquesta vegada adreçada al seu pare, diu:

“Des que he arribat a París no han parat de donar-me diarrees, i això que vaig amb molt de compte. La nit passada vaig tenir uns vòmits molt forts, que, afortunadament, van passar. L’estómac comença a molestar-me bastant i no puc estar jugant amb la qualitat del que menjo. Amb sopars barats no aconseguiré calmar-lo i fer que deixi de queixar-se”.¹⁰



Figura 1. Jules Verne a 25 anys (Font: Wikipedia).

Aquesta circumstància potser anava més enllà de la simple qualitat del que menjava. Cinc anys més tard, en una carta de 5 de novembre de 1853, encara escrivia a la seva mare:

“Estic millorant. La meua febre va ser produïda per rampes estomacals bastant fortes; les rampes se’n van anar i es van emportar la febre. Bon viatge. No obstant això, em van fatigar molt.

Us confesso que encara no entenc per què estava malalt, jo que em trobava de meravella. Aquesta indisposició no té sentit. És una bèstia horrible, i realment no sé com descriure-la.

L’important és que el repòs, la til·la i el xarop d’èter han triomfat sobre ella sense l’ajuda de la facultat, de la qual he prescindit, per al meu gran plaer”.¹¹

I encara un any més tard, en una carta de 25 de novembre de 1854, li deia:

“Us envio una d’aquelles cartes inconfessables que només s’han de llegir a la latrina i amb un tap al nas! Però, què hi he de fer? La situació ho exigeix.

Vaig ser atacat per còlics i diarrees... L’estrenyiment els succeeix... La meua vida està limitada al nord per l’estrenyiment, al sud per la diarrea, a l’est per les lavatives laxants i al nord per les lavatives astringents.

Pel que sembla, el meu còlic es deu a una causa singular, i si aquesta causa ha de desaparèixer, puc esperar una gran millora en les meves regions abdominals. Sense sospitar-ho, estic a les urpes dels inicis d’un prolaxus [sic]!

Sens dubte, em preguntareu, estimada mare, què és un prolaxus i a què pot conduir. No sé si això pot portar a ser ministre, però certament ha de comportar seriosos problemes. [...]. Ja sabeu, estimada mare, que les dues natges estan separades per un hiat, que és només l’extremitat de l’intestí recte. [...]. Ara, amb mi, aquest recte, per una impaciència molt natural, tendeix a escapar-se a l’exterior i, en conseqüència, a deixar de contenir tan hermèticament les coses

encantadores que ha d'amagar. Això és el que és el prolixus. Es tracta de portar aquest budell impudent dins dels límits que la natura li ha aplicat, i dir-li no aniràs més enllà! Ja veus, estimada mare, aquest recte encara surt d'unes poques línies, però és massa, i pot i ha d'afectar tot l'estómac. Si no tingués cura, podria exposar-me a la necessitat d'una operació futura i, d'altra banda, podria comportar greus inconvenients per a un jove que tingui la intenció de córrer món. Perquè, en poques paraules, el meu cul no es tanca bé".¹²

Malgrat això, la tardor del 1855 escriu a la seva mare¹³ per comunicar-li que els seus problemes d'estómac han millorat considerablement. De fet, en la documentació revisada no es troben més referències a aquesta qüestió fins als anys de la vellesa. Segons Martos, aquesta millora es deu a l'estabilitat econòmica i emocional que el jove escriptor comença a experimentar en aquesta època. En aquest mateix sentit, l'autor atribueix aquests trastorns digestius a una síndrome de còlon irritable, probablement provocada per l'estrès i l'ansietat.¹⁴

Jules Verne va estar afectat també per una sèrie d'episodis de paràlisi facial en diversos moments de la seva vida.¹⁵ Sabem que va patir, com a mínim, quatre episodis de paràlisi facial esquerra entre els vint-i-dos i els trenta-sis anys.¹⁶

En aquest sentit, el febrer de 1850 pateix el primer atac de paràlisi facial. Seguint les idees de l'època, decideix tractar-se amb electricitat. Cal recordar que l'electroteràpia, per a la qual Duchenne de Boulogne¹⁷ havia mostrat les principals indicacions, estava molt de moda i es proposava guarir les paràlisis per lesió nerviosa, d'origen infeccios o traumàtic.

Jules Verne no va trigar a descobrir els beneficis d'aquesta teràpia i va escriure a la seva mare: "És l'electricitat que m'ha guarit, no hi ha dubte, però cosa extraordinària, cada vegada que l'he utilitzada, he tingut febre".¹⁸

Ell atribuïa aquests atacs al seu estat irritable i nerviós. El seu metge, Louis Victor Marcé, li va prescriure diversos tractaments, entre ells estimulació elèctrica del nervi facial i friccions amb estricnina, cosa que el va obligar a afaitar-se la barba.¹⁹ El febrer de 1855 escrivia al seu pare:

"Estimat pare, el vesicant ha funcionat juntament amb l'electricitat a la part superior de la cara, però a la part inferior encara no (...). Em

frego diàriament amb estricnina; fins i tot han ruixat el lloc de les vesícules amb aquest violent verí, però la boca segueix molestant-me. Ja he tingut prou desgràcies i cal admirar una mica la força de voluntat que em fa triomfar sobre tot això, perquè, és clar, la meua fidel diarrea ha tornat a aparèixer. [El Dr.] Marie, crec, no sap què fer amb tot això; és probable que tot es degui a una gran irritabilitat i sensibilitat nerviosa; sempre que no es produeixi una greu malaltia nerviosa! (...)”.²⁰

El 20 de juny d'aquell mateix any escrivia a la mare:

“[...] he estat retingut a casa durant dos dies per una mena de reumatisme o fred que ha afectat tot el meu costat. Que desagradable que és: continuo molt turmentat per la meua paràlisi facial; els nervis m'estiren per dins, i em molesten molt; i aquesta temperatura tan freda em provoca còlics. Necessitaria passar un bon mes recuperant-me, i fins i tot sense treballar, perquè confesso que estic molt cansat. Aquest any no ha estat més que una llarga sèrie de molèsties i malalties, i ha passat entre descàrregues elèctriques i decoccions diàries de centàurea”.²¹

Els metges que l'atenen, incapaços de guarir les crisis de paràlisi, l'adrecen a Jean-Martin Charcot,²² en aquell moment el neuròleg més eminent de França. Els seus pares també li suggereixen que consulti un altre metge. Aquesta peregrinació de metge en metge amb diagnòstics i teràpies incertes degué afectar la confiança del nostre escriptor en la professió mèdica. Aquest escepticisme, com veurem més endavant, apareix sovint a les seves obres.

L'abril de 1876 la salut de la seva dona, Honorine, va estar seriosament compromesa, i li provocà una considerable preocupació. Una severa anèmia derivada d'una metrorràgia va posar en perill la vida d'Honorine. El seu gendre, Georges Lefebvre, va enviar una carta a l'editor de Verne, Pierre-Jules Hetzel, el 23 d'abril de 1876 per informar-ne:

“Una terrible desgràcia ens ha colpejat en aquest moment, la senyora Verne, que havia tornat de Nantes amb gran dolor, va haver d'anar a dormir tan bon punt va arribar a Amiens. Les successives pèrdues durant quinze dies, pèrdues que creiem que no eren greus, han provocat un estat anèmic de tal dimensió que, des de fa vuit dies, els metges

declaren en perill la meua estimada sogra. Abans d'ahir l'estat de debilitat era tan gran, tot i que les pèrdues havien cessat, que la malalta volia anar a confessar-se i rebre la comunió abans de sotmetre's a l'operació de transfusió de sang que es considerés necessària, per falta d'altres opcions. L'operació, suportada amb gran coratge, va tenir èxit, amb una reacció que donava els millors resultats, quan aquesta nit la debilitat ha tornat a prevaler. Des de llavors, la pobra malalta està minvant cada vegada més, i els metges, incloent-hi el que l'acompanya, l'han abandonada, i li han donat encara quaranta-vuit hores de vida. El seu pobre marit, tot i ser molt valent, es troba en un estat terrible; estima tant la seva dona! Li ha mancat el coratge per escriure-us i m'ha encomanat aquesta trista missió".²³

La manca de "coratge" probablement es va originar a causa d'una situació d'angoixa intensa que Verne devia estar experimentant en aquell moment. Aquesta idea es reforça pel contingut eloqüent de les paraules que va escriure al seu editor Hetzel en una carta datada el 26 d'abril: "Heus aquí, estimat Hetzel, en quina situació ens trobem! Ella és plenament conscient de la seva condició i ha demostrat una gran determinació. Però tot això és aterridor!".²⁴

Lefebvre va ser el donant per a aquesta transfusió. L'operació va tenir èxit, amb Honorine superant favorablement aquest període crític. En aquell temps, la transfusió encara estava en una fase inicial i la tècnica utilitzada era bastant deficient. A més, encara no s'entien del tot els mecanismes que regien les incompatibilitats entre donants i receptors.²⁵ Era una operació delicada, amb molts riscos, i Honorine va tenir una gran sort de sortir-ne amb èxit.

El període comprès entre 1872 i 1890 correspon a una etapa pròspera pel que fa a l'obra literària de Jules Verne; es troba en el cim de la seva fama i fortuna, i no obstant això, es tanca gradualment en una solitud ombrívola desencadenada per un conjunt de penes coronades per la bogeria sobtada del seu nebot Gaston i per l'atemptat que va perpetrar contra ell.

Efectivament, la tarda del 9 de març de 1886 Jules Verne va ser víctima d'un intent d'assassinat que va marcar profundament la resta de la seva vida. L'autor material de l'atac va ser el seu nebot Gaston, fill gran del seu germà Paul.²⁶ Gaston va sorprendre inesperadament el seu oncle en arribar a casa, apuntant-li amb una pistola carregada. Amb gran agilitat, Verne va aconseguir apartar el braç de Gaston,

fent que el primer tret s'extraviés. No obstant això, el segon tret va impactar Verne al peu esquerre, i la bala es va allotjar a la gola del peu, és a dir, prop de l'articulació, gairebé amb seguretat, incrustada a la part inferior de la tibia, sense lesionar, afortunadament, vasos sanguinis importants.^{27,28}

Diversos metges van atendre el ferit, van sedar-lo amb cloroform i fins i tot van perforar la tibia per facilitar l'extracció. Malauradament, va resultar impossible extreure el projectil. La ferida, lamentablement, es va infectar, cosa que el va obligar a sotmetre's a diverses operacions per intentar extreure la bala, tot i que aquestes no van reeixir. Els metges que el van atendre van prendre una decisió difícil: deixar la bala al seu lloc amb l'esperança que, amb el temps, aquest fragment de metall pogués abandonar el cos de manera natural. Afortunadament, la infecció no va tenir conseqüències greus i la ferida va cicatritzar després d'un llarg període.

En aquella època sense antibiòtics, les ferides infectades podien evolucionar cap a la septicèmia o altres problemes orgànics, de manera que Verne va tenir sort de sobreviure.

Amb tot, les seqüeles de l'atemptat eren ben presents en la quotidianitat del nostre home. Set mesos després dels fets, el 14 d'octubre d'aquell 1886, l'autor escrivia:

“Si la meva ferida encara no està cicatritzada, és perquè encara surten petites estelles i tots els Verneuil del món [el seu metge] no podrien accelerar aquesta sortida, que només pot ser obra de la naturalesa. D'altra banda, camino millor sense bastó. Faig algunes passejades i vaig cada dia al teatre i al meu cercle; més aviat és la meva cama bona la que em falla, ja que està molt cansada per haver fet la feina de les dues durant alguns mesos. Pel que fa al funcionament de l'articulació, tornarà a poc a poc”.²⁹

I el 21 de novembre de 1886, s'exclamava en aquests termes: “Pel que fa a la meva pota, m'ha sorgit un mal blanc al dit gros del peu i aquí estic de nou en la impossibilitat de caminar durant alguns dies. Això no acabarà mai!!!”.³⁰

En un moment de desesperació denigrava els metges, dels quals no apreciava els tractaments: “Això és el que diuen els metges, i dir és tot el que saben fer”.³¹

La coixesa definia tan evidentment la seva vida que, fins i tot, va declinar ser el padrí en el casament del fill del seu editor Hetzel, el 1888: “Amb una cama trencada, estic tan impresentable que vaig haver de renunciar a aquesta alegria”.³²

Tot plegat va ser extremadament dolorós per a Verne, que va quedar coix i va haver de recórrer a drogues durant anys per a alleujar el sofriment. La morfina es va convertir en una companya constant en la seva vida, una experiència terapèutica amb la qual Verne va haver de conviure. Així ho va expressar en aquest sonet que li va dedicar:

À LA MORPHINE

Prends, s'il le faut, docteur, les ailes de Mercure
pour m'apporter plus tôt ton baume précieux!
Le moment est venu de faire la piqûre
qui, de ce lit d'enfer, m'enlève vers les ceux.
Merci, docteur, merci! Qu'importe si la cure
maintenant se prolonge en des jours ennuyeux!
Le divin baume est là, si divin qu'Epicure
aurait dû l'inventer pour l'usage des Dieux!
Je le sens qui circule en moi, qui me pénètre!
De l'esprit et du corps ineffable bien-être,
c'est le calme absolu dans la sérénité.
Ah! perce-moi cent fois de ton aiguille fine
et je te bénirai cent fois, Sainte Morphine,
dont Esculape eût fait une Divinité.³³

En gairebé tots els estudis de la vida de Jules Verne, sorgeix una pregunta intrigant: va patir Verne diabetis? Tot i que no disposem d'una resposta definitiva, l'evidència apunta cap a aquesta possibilitat. Durant la major part de la seva vida, no existeixen proves contundents que Verne patís diabetis. No obstant això, el seu estil de vida i la seva dieta podrien haver estat factors que el predisposessin al desenvolupament de la malaltia, específicament la diabetis tipus II. Tot i que es menciona que experimentava polifàgia, una característica clàssica de la diabetis, no es troba evidència de polidípsia o poliúria, que són símptomes comuns de la diabetis.³⁴

S'ha assenyalat que Verne tenia hàbits alimentaris excessius, fins a punt de fer-se construir un seient especial per poder menjar amb més comoditat. Tanmateix, això podria estar relacionat més amb la seva artritis i el seu dèficit visual que amb la polifàgia.

Els primers indicis suggeridors de diabetis apareixen a la primavera i l'estiu de 1890, quan Verne comença a experimentar marejos, xiulets a les orelles i dolors d'estómac.

El 2 de maig d'aquell mateix any escrivia: "Que t'hagin d'agafar pels braços i les cames potser és massa. La meva salut no és la millor de totes. Camino amb dificultat i ja no em desplaço. A més, tinc vertígens, xiulets a les orelles, de manera que s'ha previst de posar-me sangoneres".³⁵

El 17 de juny de 1992 encara deia: "Els meus vertígens han arribat a tal punt que gairebé caic del cotxe. Ha calgut reposar l'estómac i aquí em trobo en el regne de la llet, només llet. He tornat a l'alimentació infantil, i m'empasso de tres a quatre litres al dia".³⁶

Aquests símptomes es repeteixen en la correspondència amb el seu germà el 1895, en què es menciona el seu insaciable apetit i problemes de salut. A partir d'aleshores, Verne modifica la seva dieta: augmenta el consum de verdures i redueix els carbohidrats, la qual cosa és congruent amb un enfocament dietètic recomanat per a persones amb diabetis.³⁷

Tot i que no podem afirmar amb certesa absoluta que Verne fos diabètic, les dades disponibles ens porten a especular que podria haver desenvolupat diabetis tipus II al voltant dels cinquanta anys. Aquesta condició podria haver complicat la cicatrització de la ferida causada pel tret de l'atemptat patit a mans del seu nebot Gaston i, eventualment, haver contribuït a la seva mort.

La salut els últims anys de la seva vida

Tots els problemes de salut que hem esmentat es van veure exacerbats per problemes importants de caire emocional: la mort del seu editor Hetzel, que havia tingut una influència crucial en la seva carrera com a escriptor; la pèrdua també de la seva mare, amb qui tenia un fort vincle afectiu, com també l'atemptat mateix del seu nebot, el van submergir en un estat depressiu que el va portar a escriure en una carta al seu editor, Hetzel fill, datada l'1 d'agost de 1894: "Tinc massa i massa seriosos motius de tristesa per unir-me a les alegries de la família de Nantes. Tota alegria s'ha tornat insuportable per a mi, el meu caràcter està profundament alterat i he rebut cops dels quals mai no em recuperaré".³⁸

La correspondència dels darrers deu anys de vida és plena de laments i queixes relacionades amb el seu estat de salut. Verne pateix la síndrome de la rampa de l'escriptor, una afectació important per a un autor, que comporta una incapacitat funcional al nivell dels dits i de la mà. En aquest sentit, escrivia al seu editor el 3 de juliol de 1896:

“Us adonareu de la meva mala escriptura, és perquè començo a estar seriosament afectat per la rampa de l'escriptor, i qui sap si no acabaré utilitzant una màquina? Això seria dolorós per a mi ja que, en general, tots els detalls em venen només quan escric amb la ploma. En fi, faré el que pugui”.³⁹

Els problemes gàstrics, que tant l'havien atribolat en la seva joventut, tornen aquests darrers anys, i esdevenen un tema freqüent a la seva correspondència. Així, el 8 de gener de 1897 escriu: “Avui començo de nou amb alguns rentats



Figura 2. Jules Verne el 1892 (Font: Wikipedia).

d'estómac. Quan els cirurgians podran proporcionar-vos estòmacs, estòmacs de recanvi? Quin progrés!".⁴⁰

Un nou cop s'afegeix a la suma de declivi emocional i deteriorament físic. El 27 d'agost de 1897 respon al seu nebot Maurice, que acaba de comunicar-li la mort del seu germà Paul, a causa d'una afecció cardíaca:

"Acabo de rebre el telegrama que m'anuncia la mort del meu pobre germà, una mort previsible però molt espantosa. Mai no hauria pensat sobreviure-li. No estic gens bé. Des del dia del casament de la teva germana, he tingut indigestió rere indigestió i no em puc mantenir dempeus".⁴¹

Dos dies més tard, el diumenge 29, en una carta en la qual comunica al seu editor la mort de Paul Verne, confirma que el seu estat de salut és tan precari que ni tan sols li permet d'anar a l'enterrament del seu germà:

"Crec que ja no sou a París, sinó en algun lloc de Suïssa, com havíeu de fer. Però en fi, aquesta carta us arribarà. Us portarà una nova molt dolorosa. El meu pobre germà Paul ha mort. Estava en l'últim grau de la seva malaltia al cor, i emocions greus que havia tingut aquest any han posat fi a la seva vida. Estem en la desolació, i quin amic perdo en ell! El coneixíeu bé, i entendreu quina és la nostra pena. No podré anar al seu enterrament. El meu estat de salut ho impedeix, ja que puc ser colpejat en qualsevol moment per vertígens i indigestions, com m'ha passat diverses vegades".⁴²

A l'edat de 72 anys, una nova complicació s'afegeix al ja fràgil estat de salut de l'escriptor: una cataracta a l'ull dret. Coneixem les seves reflexions sobre aquesta afecció a través de la correspondència que mantingué. L'11 d'abril de 1900, amb una certa ironia, comunicava al seu editor: "Estic amenaçat de cataracta, només em falta això per embellir els meus últims anys".⁴³

El 20 d'octubre de 1900 expressa també al seu editor: "Amb prou feines puc veure-m'hi per llegir, escriure i menjar, mentre espero l'operació imminent. En fi, és el que hi ha".⁴⁴

Finalment, decideix no sotmetre's a la intervenció de cataracta. La por a l'operació li impedeix prendre una decisió, circumstància que el va portar a una

pèrdua d'autonomia significativa. Segons s'explica en una entrevista que li va fer el periodista F. I. Mouthon el juliol de 1901, la situació de Verne pel que fa a la visió era de completa dependència: havia de dictar les novel·les a la seva dona:

“L'esgotament gairebé li ha tancat els ulls, que han escorcollat massa l'infinit de la ciència i de l'univers. Ja no pot llegir ni escriure, i és la seva companya, una dolça i vigorosa picarda, amb els setanta anys complerts que no aconsegueixen envellir-la, qui veu per ell i desvetlla, al seu dictat, la incessant troca de noves aventures. La ceguesa imminent no influeix gens en el vigor del seu cervell vagabund”.⁴⁵

La pèrdua de visió el preocupava de manera extraordinària. Quan el diari *New York Journal* li proposà citar amb el seu nom una nova volta al món i li preguntà quant demanaria per a això, respongué: “Doneu-me ulls!”.⁴⁶

En una entrevista realitzada el 24 de maig de 1902, el periodista Fernand Hauser va revelar que Jules Verne semblava tenir problemes de visió. Va explicar que durant l'entrevista Verne va demanar repetidament que s'encengués el llum, malgrat que aquest ja estava encès. Aquest incident, segons Hauser, suggeria que la visió de Verne patia algun trastorn no negligible. Reproduïm el fragment de l'entrevista en què es relata aquesta circumstància:

– El senyor Jules Verne, si us plau?
– El senyor acaba d'arribar del Consell Municipal. Aniré a preguntar-li ...
Dos minuts d'espera i immediatament, la minyona encantadora em fa entrar a una sala plena de mobles i obres d'art. El propietari de la casa entra per una altra porta:
– Encengui el llum —exclama.
La realitat és que l'habitació està bastant fosca, les finestres i les cortines estan tancades. Les bombetes s'il·luminen.
– Però encengui el llum —torna a dir Jules Verne.
–Ja està encès —respon la minyona.
– Ah, bé”.⁴⁷

Malgrat aquesta situació, insistia a defugir una operació que podria haver millorat la seva visió. Així, uns mesos més tard, el 5 de juliol de 1902, escrivia al seu editor: “No em sotmetré a la intervenció de cataracta fins que no pugui llegir ni escriure. Però fins ara, l'ull esquerre m'és suficient perquè és el de l'ànima”.⁴⁸

La salut de Jules Verne es torna cada cop més precària i progressivament s'acosta a la decadència total del seu organisme fatigat. El 26 de juliol de 1904 escriu al seu editor: "Jo no em trobo gaire bé, l'estómac destrossat, les cames malament, reumatisme per tot arreu. I a la meua edat, no es millora".⁴⁹

I sempre els mateixos problemes gàstrics que tornen indefinidament. El 15 d'octubre de 1904 escriu a Hetzel fill: "La vostra salut no és millor? Quant a mi, no em trobo gaire bé. Si trobeu un estómac nou o de segona mà per substituir el meu, envieu-me'l".^{50,51}

El novembre de 1904, l'estat de salut de Jules Verne pateix un sotrac amb una crisi d'hiperglucèmia que s'afegeix a una sèrie de trastorns de paràlisi deguts, amb tota probabilitat, a una insuficiència cerebrovascular.⁵² Pocs mesos després, el 17 de març de 1905, una nova crisi, més violenta, li provoca una paràlisi gairebé completa. Verne roman estones inconscient. En aquests últims dies, la seva germana Marie assisteix a la seva agonia i ho explica a la seva família:

"No va afegir res que s'entengués, i era evident que el final s'apropava. La paràlisi avançava, i quan vaig marxar a les cinc, ja no era el nostre germà, ja no era la seva bella intel·ligència; només quedava un cos i una ànima que marxava. Tot i així, vaig lamentar molt no haver pogut rebre el seu últim alè, però què podia fer? En definitiva, el nostre pobre Jules sucumbeix a la diabetis que no es vigilava, perquè l'any passat ja l'havia patida i després de la seva recuperació ja no se'n preocupaven més. Tot i això, la seva dona és admirable en les cures, però li deixava fer el que volia".⁵³

El 24 de març, a les dues de la matinada, va entrar en coma i va morir a les tres de la tarda.⁵⁴ Feia poc més d'un mes que havia fet setanta-set anys.

ELS METGES SEGONS JULES VERNE

Al llarg del període que abasta la vida de Jules Verne, la societat va començar a veure els metges amb una consideració social cada vegada més alta. Aquesta percepció es va deure principalment als èxits aconseguits en tres àmbits essencials de la seva activitat: la curació, la ciència i la prevenció de malalties.

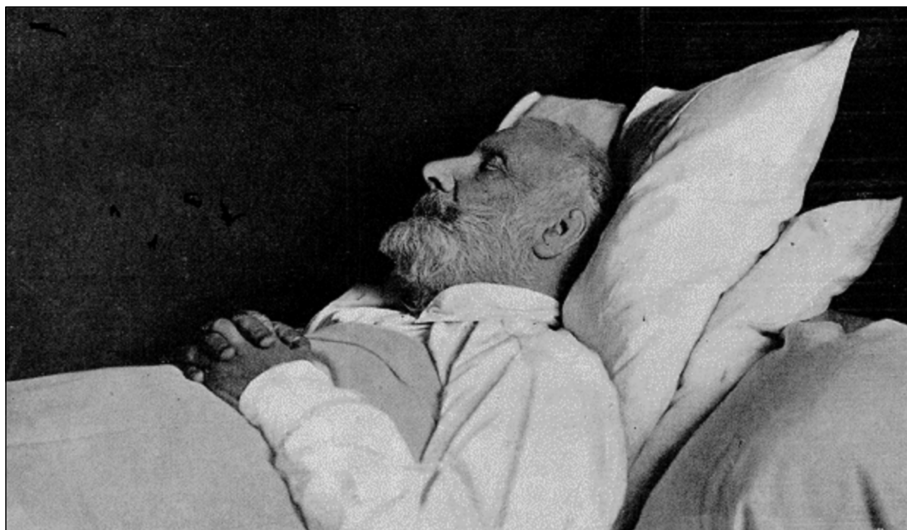


Figura 3. Jules Verne al llit de mort (Font: Wikipedia).

En l'àmbit de la curació, els metges van assolir èxits terapèutics notables que no es podien qüestionar i que abastaven un gran nombre de pacients. Tractaments com la seroteràpia antidiptèrica, l'ús de nous medicaments, l'aplicació de l'anestèsia i les pràctiques d'antisèpsia van generar un entusiasme considerable, tant a Europa com a Amèrica. Aquests avenços van fer que els metges fossin vistos com a veritables "herois socials". Malgrat que no tots els facultatius rebien els mateixos honors, el prestigi dels grans metges va impregnar tota la professió.

A més, la ciència mèdica també va contribuir a aquesta visió positiva. Encara que les investigacions de Claude Bernard, Virchow i Cajal no tenien una aplicació terapèutica immediata, la seva contribució al coneixement científic va ser altament valorada. Els cursos de Bernard, per exemple, van atraure un gran públic i van ser considerats esdeveniments socials importants, la qual cosa reflectia el gran interès i respecte que la societat sentia pels descobriments científics.

Finalment, la prevenció de malalties va guanyar un reconeixement significatiu durant aquest període. L'exemple de Semmelweis, que inicialment no va rebre reconeixement per les seves idees sobre la desinfecció, contrasta fortament amb la fama mundial que va obtenir Pasteur amb la seva profilaxi antiribàica. Aquest canvi mostra com la medicina preventiva va començar a ser vista com una eina essencial per evitar malalties, cosa que feu augmentar la reputació i la rellevància social dels metges.⁵⁵

No obstant això, Jules Verne tenia una visió notablement diferent dels professionals de la medicina. En la seva obra, sovint presenta els metges sota una llum negativa. Els retrata com a personatges que sovint són egoistes, incompetents o excessivament orgullosos. Els metges no hi juguen papers heroics, sinó que més aviat s'hi veuen com a individus poc fiables o fins i tot antagonistes.

La visió de Verne, diferent de la percepció generalitzada de la seva època, subratlla una crítica subtil però present envers la professió mèdica. En definitiva, la imatge dels metges a les novel·les de Verne no queda gaire ben parada, fet que contrasta amb l'opinió pública majoritària del seu temps.

Amb tot, els metges són relativament abundants a les obres de Jules Verne.⁵⁶ Alguns exerceixen la seva professió activament en la trama de l'obra on apareixen, però la majoria no mostren cap activitat mèdica o, a més de ser metges, són experts en altres àmbits de la ciència.⁵⁷ Aquesta última opció seria el cas de Pierre Aronnax (*Vint mil llegües de viatge submarí*), metge de formació, però dedicat principalment a la investigació botànica i zoològica.

Malgrat aquesta important presència, la professió mèdica, com ja hem apuntat, no gaudeix d'una valoració gaire positiva per part del nostre escriptor. Els seus personatges mèdics estan retratats de manera negativa en general: ambiciosos i tancats, quan no estúpids o alienats. Vegem alguns exemples que poden il·lustrar la concreció d'aquesta opinió.

L'any 1872, a *Une fantasie du doctor Ox*, es definia l'activitat del doctor Custos, el metge del poble on es desenvolupa l'acció del relat, d'aquesta manera:

“Pel que fa al doctor Custos, era un metge respectable que, seguint l'exemple dels seus col·legues, curava totes les malalties llevat de la que provocava la mort: un costum cruel que, per desgràcia, tenen tots els facultatius, sigui quin sigui el país on exerceixen”.⁵⁸

Els metges són vistos com a professionals ineficaços, i fins i tot no gaire ben preparats. En aquest darrer sentit, la figura del doctor Patak,⁵⁹ personatge de *Le Château des Carpathes*, n'és un exemple força eloqüent:

“Patak era un home petit, de ventre prominent, rodanxó, de quaranta-cinc anys. Realitzava amb molta ostentació el seu ofici, tant a Werst com als voltants. [...] Venia receptes i drogues, però eren tan inofensives

que no empitjoraven els mals dels seus clients, els quals s'haurien guarit tots sols. Per altra banda, la collada de Vulkan és una bona terra: l'aire és de primera qualitat, les malalties epidèmiques hi són desconegudes i si la gent hi mor és perquè li ha arribat l'hora. A aquest racó privilegiat de la Transsilvània també cal morir. Quant al doctor Patak sí, li deien doctor!, per bé que era acceptat com a tal, no tenia cap instrucció en la matèria, ni en medicina, ni en farmàcia ni en res. Era senzillament un antic infermer de la quarantena, el paper del qual consistia a vigilar els viatgers retinguts a la frontera per a la patent de salut. Res més. Però a la població poc exigent de Werst els semblava prou”.⁶⁰

Els metges —en l'obra de Verne— no només no guareixen les malalties apropiadament, sinó que contribueixen a l'empitjorament de la situació sanitària del lloc on exerceixen. En aquest sentit, l'any 1901 a *Le village aérien*, Verne aprofitava la figura del doctor Johausen, un metge perdut en un llogarret remot de l'Àfrica, per ironitzar sobre l'efecte dels facultatius sobre la salut de les poblacions: “Calia admetre, en qualsevol cas, que, tot i tenir un metge al poble [...] no semblava pas que la mortalitat hagués crescut”.⁶¹

D'altra banda, sovint els metges són vistos com uns simples negociants, amb una visió mercantilista de la medicina. Estan més interessats a contemplar el malalt com a client que no pas com a pacient. En un fragment d'*Une ville idéale*, anticipació irònica sobre Amiens l'any 2000, els metges cobren als malalts (clients) mentre estan sans, i si cauen malalts no cobren:

“– Ah! vaig exclamar! Heu progressat! Doncs, cureu els vostres malalts?
– Malalts! No tenim malalts des que els costums xinesos es van adoptar a França! Aquí és com si estiguéssiu a la Xina.
– A la Xina! Això no em sorprèn!
– Sí! Els nostres clients només ens paguen honoraris quan estan bé de salut! Si ja no ho estan, la caixa es tanca! Per tant, no ens interessa que es posin malalts mai! Així doncs, no hi ha epidèmies, o gairebé no n'hi ha! A tot arreu hi ha bona salut que mantenim amb cura devota, com un pagès que manté la seva granja en bon estat! Malalties! Amb aquest nou sistema arruïnaria els metges, i en canvi, tots fan fortuna!”.⁶²

De totes, la figura del metge més estigmatitzada és la del doctor Trifulgues del relat *Fritt-Flacc*.

“Un home dur, poc compassiu, que només assisteix els malalts a canvi de diners avançats. D'altra banda, cada malaltia tenia la seva tarifa; tant per una tifoide, tant per una congestió, tant per una pericarditis i altres malalties que els metges inventen per dotzenes”.⁶³

Aquest relat és colpidor. Trifulgues té el privilegi únic d'assistir a la seva pròpia mort, de “morir entre les seves mans, colpejat d'una apoplexia cerebral, amb una sobtada acumulació de sèrums a les cavitats del cervell, amb paràlisi del cos al costat oposat a aquell on es troba el lloc de la lesió”. Intenta, però en va, de sagnar-se: “Encara es sagnava en aquell temps, i, com ara, els metges curaven de l'apoplexia tots aquells que no havien de morir-ne”.⁶⁴

Aquesta crítica àcida i irònica de la figura del metge no va impedir que, en nombroses ocasions, les novel·les de Jules Verne incloguessin malalties i les corresponents teràpies com una part significativa de les trames i els arguments. En un nou article sobre Jules Verne i la medicina, analitzarem amb més detall aquestes al·lusions a les malalties i les teràpies corresponents en l'obra de l'escriptor francès.

CONCLUSIONS

La salut de Jules Verne va ser un factor determinant en la seva vida personal i professional, que afectà la seva capacitat de treball i influí profundament el seu estat emocional. A través de la seva correspondència, és evident que Verne va lluitar constantment contra diverses afeccions, la qual cosa ofereix un panorama complet de les seves adversitats físiques i emocionals. Aquesta situació no només va condicionar la seva capacitat per escriure i crear, sinó que també va influir en la seva visió del món i en la seva obra literària.

A la seva correspondència, el novel·lista francès expressa la frustració per les limitacions físiques que li impedièren treballar amb la intensitat que desitjava. A més, aquesta situació li va generar un estat constant de desànim i angoixa, que sovint es veu reflectit en els personatges i les trames de les seves obres.

Tot i que la societat del segle XIX venerava els metges per les seves contribucions a la salut pública, Verne els retratava des d'una perspectiva molt més crítica i complexa. Aquesta dualitat entre la realitat social i la ficció literària ens recorda que la percepció de la professió mèdica pot variar significativament segons

el context i el punt de vista. Els metges del seu temps eren vistos com a figures de gran autoritat i saviesa, capaços de millorar la vida dels seus pacients i de la societat en general. No obstant això, Verne sovint representava els metges en les seves obres amb una mirada escèptica, que en qüestionava la infal·libilitat i en posava en dubte les motivacions.

L'estudi de les al·lusions mèdiques en l'obra de Verne revela no només les seves opinions personals, sinó també una crítica més àmplia i profunda envers la professió mèdica del seu temps. En moltes de les seves novel·les, Verne presenta metges que són arrogants, desconnectats de la realitat dels pacients o fins i tot moralment dubtosos. Aquestes representacions poden reflectir les seves pròpies experiències negatives amb la medicina, com també una desconfiança general respecte a una professió que, tot i els seus èxits, tenia les seves errades i limitacions.

Aquesta complexa visió de la medicina i dels metges en l'obra de Verne ens convida a reflexionar sobre com les experiències personals poden influir en la percepció i la representació d'una professió a través de la literatura. La crítica de Verne no només se centra en la pràctica mèdica, sinó també en la relació de poder entre metges i pacients, i com aquesta dinàmica pot afectar la vida i el benestar dels individus. A través de les seves obres, Verne ens ofereix una perspectiva crítica i matisada de la medicina del seu temps, en recordar-nos que les figures d'autoritat, fins i tot les més respectades, poden ser objecte de crítica i escrutini.

NOTES

1. MARTOS GÁMIZ, Francisco Jesús. "La estupenda mala salud de Jules Verne (I)". A: *Mundo Verne*, 2022; 40: 17-31.
2. ALLOTTE DE LA FUÏE, Margarite. *Jules Verne, sa vie, son œuvre*. París: Simon Kra, 1928.
3. DUMAS, Olivier. *Voyage à travers Jules Verne . Biographie*. Montreal: Stanké, 2000.
4. DUMAS, Olivier. *Jules Verne. Avec la publication de la correspondance inédite de Jules Verne à sa famille*. Lyon, La manufacture, 1988.
5. DUMAS, Olivier; GONDOLO DELLA RIVA, Piero i DEHS, Volker. *Correspondance inédite de Jules Verne et de Pierre-Jules Hetzel*. Ginebra: Éditions Slatkine, 1999.
6. PÉREZ RODRÍGUEZ, Ariel (Editor). *Entrevistas con Jules Verne*. Marratxí: Ediciones Paganel, 2018.

7. MARTOS GÁMIZ (I), op.cit. i BOLLINGER, Jean-Claude. "Dans la presse médicale: La santé de Jules Verne revisitée (Note de lecture)" A: *Bulletin de la Société Jules Verne*, 2017; 195: 84 - 85.
8. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine". A: *Conférences d'Histoire de la Médecine (Cycle 82-83)*. Lyon: Institut d'histoire de la médecine de la Université Claude Bernard, 1983. 69-128, p. 71.
9. DUMAS, Olivier. *Jules Verne. Avec la publication de la correspondance inédite de Jules Verne à sa famille...* op. cit., p. 257.
10. LOTTMAN, Herbert. *Jules Verne*. Barcelona: Anagrama, 1998, p. 41.
11. DUMAS, Olivier. *Jules Verne. Avec la publication de la correspondance inédite de Jules Verne à sa famille...* op. cit., p. 341.
12. DUMAS, Olivier. *Jules Verne. Avec la publication de la correspondance inédite de Jules Verne à sa famille...* op. cit., p. 362-363.
13. Carta del 20 de novembre de 1855. Veieu DUMAS, Olivier. *Jules Verne. Avec la publication de la correspondance inédite de Jules Verne à sa famille...* op. cit., p. 385.
14. MARTOS GÁMIZ, Francisco Jesús. "La estupenda mala salud de Jules Verne (I)... op. cit., p. 27.
15. PERCIACCANTE, A; CORALLI, A; CHARLIER, P; BIANUCCI, R i APPENZELLER, O. "The facial paralyzes of Jules Verne. A: *The Lancet-Neurology*, 2017; 16:186.
16. Aquests episodis de paràlisis es van produir el 1850, el 1851, el 1858 i el 1864. Vegeu: MARTOS GÁMIZ, Francisco Jesús. "La estupenda mala salud de Jules Verne (I)... op. cit., p. 28.
17. Duchenne de Boulogne, el nom complet del qual era Guillaume-Benjamin-Amand Duchenne, va ser un metge francès nascut el 17 de setembre de 1806 i mort el 15 de setembre de 1875. És especialment conegut per les seves contribucions pioneres en el camp de la neurologia i l'electrofisiologia. Duchenne va realitzar importants investigacions sobre la fisiologia muscular i els trastorns neuromusculars, com també sobre l'ús de l'electricitat en el diagnòstic i tractament mèdic. És famós per haver identificat i descrit la distròfia muscular de Duchenne, una malaltia genètica que porta el seu nom i que afecta els músculs. També és conegut pels seus estudis sobre l'expressió facial i el seu ús de l'estimulació elèctrica per investigar l'anatomia i la funció muscular. Vegeu: PARENT, ANDRÉ. "Duchenne de Boulogne (1806–1875)". A: *Parkinsonism and Related Disorders*. 2005. Novembre: 411-412.
18. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... op. cit., p. 72.
19. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... op. cit., p. 73.
20. MARTOS GÁMIZ, Francisco Jesús. "La estupenda mala salud de Jules Verne (I)... op. cit., p. 29.
21. DUMAS, Olivier. *Jules Verne. Avec la publication de la correspondance inédite de Jules Verne à sa famille...* op. cit., p. 380.

22. Jean-Martin Charcot, metge, neuròleg i professor francès (1825-1893), és reconegut com un dels capdavanters de la neurologia i la psiquiatria. Destacat per la seva investigació sobre la histèria i altres trastorns neurològics, va néixer a París i va estudiar medicina a la Universitat de París, on després va ser professor. Com a membre destacat de l'Escola de la Salpêtrière, va utilitzar tècniques innovadores com la hipnosi per estudiar i tractar la histèria, que argumentà que tenia una base neurològica. El seu treball va tenir un impacte durador en la comprensió dels trastorns neurològics, incloent-hi la descripció de malalties com la malaltia de Charcot-Marie-Tooth i l'esclerosi lateral amiotròfica (ELA). A més de les seves contribucions científiques, va ser un professor influent, que formà nombrosos estudiants que van continuar el seu llegat en el camp de la medicina. Vegeu: BOGOUSLAVSKY JULIEN. *Following Charcot: a Forgotten History of Neurology and Psychiatry*. Basilea: S Karger, 2010.
23. Vegeu: DUMAS, Olivier; GONDOLO DELLA RIVA, Piero i DEHS, Volker. *Correspondance inédite de Jules Verne et de Pierre-Jules Hetzel...* op. cit., tom II, p. 103-104.
24. *Ibidem*, p. 106.
25. Vegeu: MALUF, N. S. R. "History of Blood Transfusion." A: *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*, 1954; 9: 59-107.
26. Gaston Verne, que en aquell moment tenia 26 anys, patia un trastorn mental maniàtic que el va conduir a perpetrar l'atemptat. Vegeu: PERCEREAU, Norbert. "Rapport médical sur l'état mental du sieur Gaston Verne". A: *Bulletin de la Société Jules Verne*, 2009; 171: 6-11.
27. MARTOS GÁMIZ, Francisco Jesús. "La estupenda mala salud de Jules Verne (II)". A: *Mundo Verne*, 2022: 41: 21.
28. Gaston Verne va ser ingressat immediatament en un hospital. Els metges van certificar la seva irresponsabilitat penal i un jutge va arxivar el cas. La solució va ser ingressar-lo en una casa de salut, on va romandre molts anys. Vegeu: PERCEREAU, Norbert. "Le destin de Gaston Verne". A: *Bulletin de la Société Jules Verne*, 2005; 155: 4-52.
29. VERNE, Jean Jules. *Jules Verne*. París: Hachette, 1973, p. 221.
30. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... op. cit., p. 76.
31. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... op. cit., p. 77.
32. *Ibidem*.
33. CRESTOIS, P. "Jules Verne et la morphine". A: *Revue d'histoire de la pharmacie*, 1980; 245: 128.
34. PERCIACCANTE, A; CORALLI, A.; CHARLIER, P.; BIANUCCI, R.; APPENZELLE, O. "Neuropathies and diabetes in Jules Verne". A: *The Lancet-Neurology*, 2017; 16: 268.
35. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... op. cit., p. 77.
36. *Ibidem*.

37. MARTOS GÁMIZ, Francisco Jesús. "La estupenda mala salud de Jules Verne (II)"... *op. cit.*, p. 19-20.
38. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... *op. cit.*, p. 77.
39. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... *op. cit.*, p. 77-78.
40. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... *op. cit.*, p. 78.
41. DUMAS, Olivier. *Jules Verne. Avec la publication de la correspondance inédite de Jules Verne à sa famille...* *op. cit.*, p. 488.
42. DUMAS, Olivier. *Jules Verne. Avec la publication de la correspondance inédite de Jules Verne à sa famille...* *op. cit.*, p. 489.
43. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... *op. cit.*, p. 78.
44. *Ibidem.*
45. Aquesta entrevista va ser publicada el 31 de juliol al diari *Le Matin* de París. Vegeu COMPÈRE, Daniel; MARGOT, Jean-Michel (comp.). *Entretiens avec Jules Verne réunis et commentés par Daniel Compère et Jean-Michel Margot*. Ginebra,; Slatkine, 1998. p. 155-158. Vegeu també PÉREZ RODRÍGUEZ, Ariel (Editor). *Entrevistas con Jules Verne...* *op. cit.*, p. 179-182.
46. LOTTMAN, Herbert. *Jules Verne...* *op. cit.*, p. 379.
47. L'entrevista es va publicar el 24 de maig de 1902 al número 3.646 del periòdic *La Presse*. Vegeu: PÉREZ RODRÍGUEZ, Ariel (Editor). *Entrevistas con Jules Verne...* *op. cit.*, p. 187-194.
48. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... *op. cit.*, p. 78.
49. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... *op. cit.*, p. 79.
50. BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine"... *op. cit.*, p. 79 i MARTOS GÁMIZ, Francisco Jesús. "La estupenda mala salud de Jules Verne (I)"... *op. cit.*, p. 25.
51. La idea d'un trasplantament d'estómac apareix en un llibre pòstum de Jules Verne, *Hier et demain*, publicat el 1910. Tot i que el llibre porta la signatura de Verne, sembla que la integritat del text és obra del seu fill Michel. No obstant això, no seria sorprenent que en l'àmbit familiar s'hagués parlat més d'una vegada, encara que fos en to de broma, sobre la possibilitat d'un trasplantament com a solució als recurrents problemes gàstrics de Jules Verne. L'escena on es menciona aquesta idea forma part del relat "Au XXIXe siècle" i es planteja en aquests termes:

"S'havia fet fosc i, submergit en un son semiestàtic, Francis Benett ni se n'adonava. Però una porta s'obrí de sobte.
–Qui és? –digué tocant un commutador situat sota la seua mà.
De seguida, per una sotragada elèctrica produïda sobre l'èter, l'aire es féu lluminós.
–Ah!, és vosté, doctor –digué Francis Benett.

–Jo mateix –respongué el doctor Sam, qui venia a fer la seua visita diària (abonament anual)–. Com va?
–Bé!
–Millor així ... a veure aquesta llengua?
I la mirà amb el microscopi.
–Està bé ... I el pols?...
El prengué amb un polsògraf, anàleg als instruments que registren les trepidacions del sòl.
–Excel·lent!... I l'apetit?...
–Uf!
–Sí ... l'estómac !... Ja no funciona bé, l'estómac! Envelleix l'estómac!...
Decididament caldrà que es faça posar un de nou!...
–Ja vorem! –respongué Francis Benett”.

Vegeu: *Au XXIXe siècle: La Journée d'un journaliste américain en 2889*. El fragment citat s'ha extret de la traducció catalana de l'obra a càrrec d'Antoni Honrubia. Vegeu: VERNE, J. *La jornada d'un periodista americà el 2889*. València: Amós Bolinichón, 1991, p.40-41.

52. Vegeu DEHS, Volker. *Jules Verne*. Madrid: EDAF, 2005, p. 186.
53. BOUCHET, A. “Jules Verne et la médecine”... *op. cit.*, p. 79.
54. BUCHER, William. *Jules Verne. The definitive biography*. Nova York: Thunder's Mouth Press, 2006, p. 294.
55. Sobre la importància i el paper dels metges durant l'època que va viure Jules Verne podeu veure: LAÍN ENTRALGO, Pedro. *Historia de la medicina moderna y contemporánea*. Barcelona: Editorial científico-médica, 1962, p. 647-652.
56. Jean Le Pomellec ha comptabilitzat 46 metges dins de l'obra de Jules Verne. Vegeu: LE POMELLEC, J. *Jules Verne, les médecins et la médecine*. Tesi doctoral. Nantes: Université de Nantes, 1979.
57. Una llista amb els metges que apareixen a les obres de Verne la trobareu a: PONS, Henri. “Jules Verne, la médecine et les médecins”. A: *Bulletin de la Société Jules Verne*, 1972; vol. 6. 23: 157-176. Vegeu també: DUMAS, Olivier. “Jules Verne et les médecins, d'hier et d'aujourd'hui”. A: *Bulletin de la Société Jules Verne*, 1985; vol. 19, 73: 6-12.
58. *Une fantaisie du doctor Ox*. El fragment citat s'ha extret de la traducció catalana de l'obra a càrrec d'Anna-Maria Corredor Plaja. Vegeu: VERNE, J. *Una extravagància del doctor Ox*. Marratxí: Ediciones Paganet, 2021, p.61.
59. Sobre aquest personatge vegeu: LENGAND, C. *Dictionnaire des Voyages Extraordinaires. Cahier Jules Verne, 1*, Amiens: Encrege Edition, 1997, p. 192.
60. *Le Château des Carpathes*. El fragment citat prové de la traducció catalana a càrrec de Maria Antònia Oliver. Vegeu: VERNE, Jules. *El castell dels Carpats*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1984, p.36.

61. *Le village aérien*. El fragment citat prové de la traducció catalana a càrrec de Jaume Creus. Vegeu: VERNE, Jules. *El poble aeri*. Martorell: Adesiara Editorial, 2022, p. 232.
62. VERNE, Jules. *Une ville idéale*. Amiens: CIJV-La maison de Jules Verne, 2004.
63. *Frritt-Flacc*. Els fragments citats provenen de la traducció al català de l'autor de l'article.
64. *Ibidem*.

BIBLIOGRAFIA

- ALLOTTE DE LA FUÏE, Margarite. *Jules Verne, sa vie, son ouvre*. París: Simon Kra, 1928. 198 p.
- BOGOUSLAVSKY JULIEN. *Following Charcot: a Forgotten History of Neurology and Psychiatry*. Basilea: S Karger, 2010. 208 p.
- BOLLINGER, Jean-Claude. "Dans la presse médicale : La santé de Jules Verne revisitée (Note de lecture)" A: *Bulletin de la Société Jules Verne*, 2017; 195: 84 - 85.
- BOUCHET, A. "Jules Verne et la médecine". A: *Conférences d'Histoire de la Médecine (Cycle 82-83)*. Lyon: Institut d'histoire de la médecine de la Université Claude Bernard, 1983, p. 69-128.
- BUCHER, William. *Jules Verne. The definitive biography*. Nova York: Thunder's Mouth Press, 2006. 400 p.
- COMPÈRE, Daniel; MARGOT, Jean-Michel (Compiladors). *Entretiens avec Jules Verne réunis et commentés par Daniel Compère et Jean-Michel Margot*. Ginebra: Slatkine, 1998. 276 p.
- CRESTOIS, P. "Jules Verne et la morphine". A: *Revue d'histoire de la pharmacie*, 1980;245: 128.
- DEHS, Volker. *Jules Verne*. Madrid: EDAF, 2005. 230 p.
- DUMAS, Olivier. "Jules Verne et les médecins, d'hier et d'aujourd'hui". A: *Bulletin de la Société Jules Verne*, vol. 19, 73, 1985: 6-12.
- DUMAS, Olivier. *Jules Verne. Avec la publication de la correspondance inédite de Jules Verne à sa famille*. Lyon: La manufacture, 1988. 519 p.
- DUMAS, Olivier. *Voyage à travers Jules Verne . Biographie*. Montreal: Stanké, 2000. 300 p.
- DUMAS, Olivier; GONDOLO DELLA RIVA, Piero i DEHS, Volker. *Correspondance inédite de Jules Verne et de Pierre-Jules Hetzel*. Ginebra: Éditions Slatkine, 1999. 285 p.
- LAÍN ENTRALGO, Pedro. *Historia de la medicina moderna y contemporánea*. Barcelona: Editorial científico-médica, 1962. 773 p.
- LE POMELLE, J. *Jules Verne, les médecins et la médecine*. Tesi doctoral. Nantes: Université de Nantes, 1979.

- LENGRAND, C. *Dictionnaire des Voyages Extraordinaires. Cahier Jules Verne, 1*. Amiens: Encrage Edition, 1997. 318 p.
- LOTTMAN, Herbert. *Jules Verne*. Barcelona: Anagrama, 1998. 464 p.
- MALUF, N. S. R. "History of Blood Transfusion." A: *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*, 1954; 9: 59–107.
- MARTOS GÁMIZ, Francisco Jesús. "La estupenda mala salud de Jules Verne (I)". A: *Mundo Verne*, 2022; 40: 17-31.
- MARTOS GÁMIZ, Francisco Jesús. "La estupenda mala salud de Jules Verne (II)". A: *Mundo Verne*, 2022: 41: 17-28.
- PARENT, ANDRÉ. "Duchenne de Boulogne (1806–1875)". A: *Parkinsonism and Related Disorders*. 2005. Novembre: 411-412.
- PERCEREAU, Norbert. "Rapport médical sur l'état mental du sieur Gaston Verne". A: *Bulletin de la Société Jules Verne*, 2009; 171: 6-11.
- PERCEREAU, Norbert. "Le destin de Gaston Verne". A: *Bulletin de la Société Jules Verne*, 2005; 155: 4-52.
- PERCIACCANTE, A; CORALLI, A; CHARLIER, P; BIANUCCI, R.; APPENZELLER, O. "The facial paralyses of Jules Verne. A: *The Lancet-Neurology*, 2017; 16:186.
- PERCIACCANTE, A.; CORALLI, A.; CHARLIER, P.; BIANUCCI, R.; APPENZELLE, O. "Neuropathies and diabetes in Jules Verne". A: *The Lancet-Neurology*, 2017; 16: 268.
- PÉREZ RODRÍGUEZ, Ariel (Editor). *Entrevistas con Jules Verne*. Marratxí: Ediciones Paganel, 2018.
- PONS, Henri. "Jules Verne, la médecine et les médecins". A: *Bulletin de la Société Jules Verne*, 1972; vol. 6, 23: 157-176.
- VERNE, Jean Jules. *Jules Verne*. París: Hachette, 1973. 383 p.
- VERNE, Jules. *La jornada d'un periodista americà el 2889*. València: Amós Bolinçhón, 1991. 72p.
- VERNE, Jules J. *Una extravagància del doctor Ox*. Marratxí: Ediciones Paganel, 2021. 122 p.
- VERNE, Jules. *El castell dels Càrpats*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1984. 176 p.
- VERNE, Jules. *El poble aeri*. Martorell: Adesiara Editorial, 2022. 248 p.
- VERNE, Jules. *Une ville idéale*. Amiens: CIJV-La maison de Jules Verne, 2004. 90 p.
- VERNE, Jules. *Frritt-Flacc*. Rennes: Éditions Ouest-France, 2000.